

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

S. VALERIJA NEDJELJKA KOVAČ (ur.)

Štovanje Bogorodice na području Sisačke biskupije



Z B O R N I K R A D O V A

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

ŠTOVANJE BOGORODICE NA PODRUČJU SISAČKE BISKUPIJE

Zbornik radova

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ŠTOVANJE BOGORODICE NA PODRUČJU SISAČKE BISKUPIJE
Zbornik radova

Biblioteka: Zbornici radova
Knjiga 3

Izdavač:

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagreb

Suizdavač:

Kršćanska sadašnjost d.o.o.

Za izdavača:

Mario Cifrak, dekan Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Povjerenstvo za izdavačku djelatnost KBF-a Sveučilišta u Zagrebu:

Nenad Malović, Anto Barišić, s. Valerija Nedjeljka Kovač, Tomislav Kovač,
Vanda Kraft Soić

Nakladnici:

Kršćanska sadašnjost d.o.o.

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Za nakladnike:

Stjepan Brebrić

Mario Cifrak

Uredila:

S. Valerija Nedjeljka Kovač

Recenzenti zbornika:

Ivan Karlić, Zagreb

Stefano M. Cecchin, Rim

Tomislav Galović, Zagreb

Jezična lektura:

Sanja Plevko

Korektura:

Sanja Plevko, s. Valerija Nedjeljka Kovač

Prijelom i grafičko oblikovanje:

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Tisak:

Grafički zavod Hrvatske d.o.o., Zagreb

Naklada: 500

ISBN: 978-953-11-1124-9

Tiskano u studenom 2017.

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000976829.

Copyright ©: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Kršćanska sadašnjost d.o.o.

ŠTOVANJE BOGORODICE NA PODRUČJU SISAČKE BISKUPIJE

ZBORNİK RADOVA MARIOLOŠKO-MARIJANSKOG SIMPOZIJA
POVODOM ŠESTE OBLJETNICE PONOVNE USPOSTAVE
SISAČKE BISKUPIJE
SISAK, 4. – 6. PROSINCA 2015.

UREDILA:
S. Valerija Nedjeljka Kovač

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Kršćanska sadašnjost
Zagreb, 2017.

Sadržaj

Predgovor.....	15
----------------	----

POVIJESNI TRAGOVI

Vitimir Belaj – Juraj Belaj

IZMEĐU SISCIIJE I SISKA - BOGORODIČINI TRAGOVI U MITSKOJ TOPOGRAFIJI SISAČKE BISKUPIJE.....	21
Pristup.....	21
1. U »pradomovini«.....	23
1.1. Volinj, »pradomovina« na istoku	25
2. Preslikavanje mitske predodžbe iz Zakarpaća u jugozapadnu Češku	27
2.1. Šumava	27
2.2. Volenice	30
2.3. Velešice kod Pačejova	30
2.4. Volšovy pod Svatoborom	31
2.5. Volyně nad Volyňkou	31
2.6. Velešin	32
3. Preslikavanje mitske predodžbe na područje Sisačke biskupije	33
3.1. Veleševac, trokut na sjeverozapadu Sisačke biskupije	33
3.2. Gorje ispod Kupe	34
3.2.1. Gora ispod Kupe	34
3.2.2. Petrova gora.....	39
3.2.3. Zrinska gora	40
3.2.4. Divuša.....	41
3.2.5. Grmeč, Plješivica i Krakovo.....	45
Zaključak	46
Abstract.....	48

*Marija Mirković Belaj – Vitimir Belaj

CRKVE POSVEĆENE BLAŽENOJ DJEVICI MARIJI NA PODRUČJU SISAČKE BISKUPIJE PREMA POPISU ŽUPA IZ GODINE 1334.	49
Pokušaj ubikacija crkava posvećenih Mariji na području današnje Sisačke biskupije.....	49

Sudbina Mariji posvećenih crkava u doba Osmanlija i njihova obnova	60
Ponovno razaranje i obnova	63
Abstract.....	66

Spomenka Jurić

ECCLESIA BEATAE VIRGINIS DE GORRA -

PITANJE KONTINUITETA SISCIJANSKE BISKUPIJE

Uvod.....

1. Ecclesia Beatae Virginis de Gorra, romanička crkva

1.1. Arheološki izvori o romaničkoj crkvi.....

1.2. Povijesni izvori o romaničkoj crkvi

2. Siscijanska biskupija, pitanja kontinuiteta

2.1. Izvori o 7. i 8. stoljeću

2.2. Izvori o 9. i 10. stoljeću

3. Prema zaključcima u novom kontekstu.....

3.1. Siscijanska biskupija nakon 10. stoljeća?

3.2. Titulari crkava

3.3. Gora, refugij siscijanskih biskupa?

Zaključno razmatranje.....

Abstract.....

Juraj Belaj

O ČEMU NAM GOVORI BROŠ IZ GORE.....

Uvod.....

1. Faze groblja uz crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije u Gori.....

2. Prstenasti broš iz Gore.....

3. Analiza i analogije.....

4. Natpisi na broševima.....

5. Što je napisano na brošu iz Gore.....

Zaključak

Abstract.....

Daniel Patafta

OPATIJA TOPUSKO U KONTEKSTU ŽIVOTA

I DUHOVNOSTI CISTERCITA

Uvod.....

1. Cistercitska obnova u 12. i 13. stoljeću.....	110
2. Opatija Topusko (Toplica) u 13. stoljeću	115
3. Opatija Topusko u vrijeme krize u 14. stoljeću.....	127
4. Topuska Opatija od komende do nestanka.....	132
Zaključak	138
Abstract.....	138

Marija Mirković Belaj – Vitomir Belaj

SADRŽAJ UNIŠTENE ČUDOTVORNE SLIKE

MAJKE BOŽJE IZ GORE	141
Uvod.....	141
Korijeni BDM iz Dresdena i Passaua.....	147
Motiv	148
Kopije Cranachove Marije Pomoćnice	152
Slika Giovannija Pietra Telesphora de Pomisa u Grazu	152
Kopija u Passauu	153
Inzbruške kopije	154
Passauska kopija ljeta Gospodnjega 1683.	154
Kopije Cranachove slike u Hrvatskoj.....	155
Zaključak	156
Abstract.....	157

ŠTOVANJE BOGORODICE

Vlado Košić

MARIJANSKA SVETIŠTA U SISAČKOJ BISKUPIJI.....	161
Uvod.....	161
1. Fenomen svetišta.....	161
2. Marijanska svetišta	163
3. Marijanska svetišta u Sisačkoj biskupiji.....	163
4. Marijansko štovanje	166
4.1. Problematične pojave	166
4.2. Prava marijanska pobožnost	167
4.3. Koncilska i pokoncilska mariologija	167
Zaključak	168
Abstract.....	169

Petar Lubina

ŽUPNE CRKVE SISAČKE BISKUPIJE POSVEĆENE

BLAŽENOJ DJEVICI MARIJI173

Uvod.....173

1. Vjerske i društvene prilike u Sisačkoj biskupiji.....173

2. Župne crkve u Sisačkoj biskupiji posvećene Blaženoj

Djevici Mariji.....177

2.1. Dubranec178

2.2. Gora.....179

2.3. Ilova.....180

2.4. Kloštar-Ivanić180

2.5. Kutina182

2.6. Lasinja184

2.7. Peščenica.....184

2.8. Pokupsko.....185

2.9. Sisak186

2.10. Stari Farkašić.....188

2.11. Topusko188

3. Gospini blagdani koji se slave u Sisačkoj biskupiji190

3.1. Uznesenje Blažene Djevice Marije190

3.2. Pohođenje Blažene Djevice Marije.....192

3.3. Majka Božja Snježna193

3.4. Prečisto Srce Marijino194

3.5. Blažena Djevica Marija, Kraljica mučenika195

3.6. Blažena Djevica Marija, Kraljica mira196

Zaključak198

Abstract.....199

Manda Svirac

MANIFESTACIJE MARIJANSKE POBOŽNOSTI I FOLKLORNA

OBILJEŽJA NA PODRUČJU SISAČKE BISKUPIJE201

Uvod202

1. Marijanske manifestacije i slavljenje Blažene Djevice Marije203

1.1. Uznesenje BDM – Velika Gospa205

1.1.1. Kloštar-Ivanić205

1.1.2. Gora.....211

1.1.3. Potok, župa Osekovo.....211

1.2. Rođenje BDM – Mala Gospa	213
1.3. BDM od Krunice	214
1.4. Hodočašća u Mariju Bistricu	215
1.5. Blagdan Gospe Fatimske.....	215
2. Sveci i zaštitnici	215
2.1. Antun Padovanski	215
2.2. Presveto Srce Isusovo	216
2.3. Marija Magdalena	216
2.4. Joakim i Ana – roditelji BDM	217
2.5. Preobraženje Gospodinovo	217
2.6. Lovrenčevo u Petrinji	219
2.7. Martin	219
3. Razne manifestacije.....	220
3.1. Voloderske jeseni	220
3.2. Angelski folklorni susreti	220
3.3. Nedjelja zahvalnosti	222
4. Blagoslovi i doček biskupa	223
Zaključak	224
Abstract.....	227

Katica Mrgić

MARIJANSKE POBOŽNOSTI U SISAČKOJ POSAVINI S POSEBNIM OSVRTOM NA ZAVJETE	229
Uvod.....	229
Starija literatura	230
Projiciranje identiteta u Muzeju	232
Svakodnevni život i gospodarstvo	233
Pitanje zdravlja	235
Votivi.....	237
Hodočašća	243
Zaključak	244
Literatura	246
Summary	247

Slavica Moslavac

BLAŽENA DJEVICA MARIJA U PUKU MOSLAVINE	249
Uvod.....	249

1. Kutinska hodočašća Mariji	253
2. Hodočašća župe Ilova	257
2.1. Bonifacijev hod s Marijom	257
2.2. Ilova obilježava blagdan Bezgrešnog Srca Marijina	259
3. Marinje u Garešnici.....	261
4. Hodočašće bjelovarskih prosvjetara.....	261
5. Uspomene s hodočašća	262
6. Marijin lik na oltarnicima.....	264
7. Nosači zvuka marijanskih napjeva.....	265
Zaključak	267
Summary	268

UMJETNIČKA OSTVARENJA

Milan Pelc

IKONOGRAFIJA BOGORODICE I (RE)PREZENTACIJA

ZAKLADNIKA U MISALU BISKUPA JURJA OD TOPUSKOG

Uvod: misali biskupa Jurja i njihovo oslikavanje

1. Biskup Juraj iz Steničnjaka – Juraj od Topuskog

2. Ikonografija Bogorodice na početnoj stranici misala
iz Rizinice katedrale

3. Starozavjetne prefiguracije Marije uz liturgiju Badnjaka

4. Sv. Barbara i sv. Cecilija

5. Kraljevska i papinska skupina

Zaključak

Summary

Valerija Nedjeljka Kovač – Darko Tepert

ILUZIONIRANA OLTARNA PALA MAJKA BOŽJA OD SEDAM

ŽALOSTI IZ STARE DRENČINE: IKONOGRAFSKA I

BIBLIJSKO-TEOLOŠKA INTERPRETACIJA

Uvod

1. Opis i ikonografsko tumačenje.....

 1.1. Sadržajni opis slike

 1.2. Na pozadini srednjovjekovne pobožnosti i ikonografije

2. Biblijsko nadahnuće.....

3. Teološko-duhovna poruka

3.1. Marijino osobno uključenje u otajstvo Kristove patnje i smrti ...	314
3.2. Marija kao uzor vjerničkog odnosa prema patnji	316
3.3. Marijin poziv na solidarnost s patnjom drugih.....	318
Zaključak	320
Abstract.....	322

Petra Batelja

O IKONOGRAFIJI SISAČKE BOGORODICE ZAŠTITNICE.....	323
Uvod.....	323
1. <i>Sub tuum praesidium</i> – Pod Gospinim plaštem.....	324
2. Vjernici pod plaštem. Ili: o naručiteljima.....	327
2.1. Slika kao povijesni dokaz.....	333
3. Florealna motivika i marijanska simbolika	335
4. O izvornom smještaju sisačkog antependija	338
5. Komparativni primjeri i veza s pavlinskim umjetničkim krugom	340
Zaključak	341
Abstract.....	343

Mirjana Repanić-Braun

PRILOG POZNAVANJU SLIKANIH PRIKAZA BLAŽENE DJEVICE MARIJE U KUTINI I KLOŠTAR-IVANIĆU	345
Uvod.....	346
1. Zidne i svodne slike u kutinskoj župnoj crkvi Majke Božje Snježne (1764. – 1779.).....	346
1.1. O djelima slikara Franciscusa Weittenhillera u Kutini (1764. – 1766.).....	352
1.2. Weittenhillerove freske u župnoj crkvi Sv. Mihaela Arkandela u Stražemanu	356
2. Oltarna slika Uznesenje Blažene Djevice Marije u župnoj crkvi u Kloštar-Ivaniću – povijest i likovni uzor.....	360
Zaključak	363
Summary	364

Vlasta Zajec

DVA KIPARSKA PRIKAZA BOGORODICE S DJETETOM NA POLUMJESECU NA PODRUČJU SISAČKE BISKUPIJE	365
Abstract.....	388

Katarina Koprek – Tihomir Prša

MARIJANSKE SKLADBE U GLAZBENOM OPUSU

MATIJE IVŠIĆA	389
Uvod.....	389
1. Biografski podatci o Matiji pl. Ivšiću	390
1.1. Glazbena naobrazba i aktivnosti mo. Matije pl. Ivšića.....	391
1.2. Skladateljski opus mo. Matije Ivšića	393
2. Skladateljski opus posvećen Blaženoj Djevici Mariji	394
2.1. Analiza odabranih skladbi.....	395
2.1.1. Motet za mješoviti zbor.....	395
2.1.2. Motet za ženski zbor.....	398
2.1.3. Motet za muški zbor	399
2.1.4. Pučke popijevke	401
2.1.5. Solo-pjesme	403
2.1.6. Mise	404
2.2. Popis marijanskih skladbi u opusu Matije Ivšića	406
2.2.1. Mješoviti zborovi	406
2.2.2. Ženski zborovi.....	406
2.2.3. Muški zborovi.....	406
2.2.4. Jednoglase skladbe	407
2.2.5. Solističke skladbe	407
2.2.6. Mise.....	407
2.2.7. Obrade pjesama iz Citharae octochordae.....	407
Zaključak	408
Summary	408

Hrvojka Mihanović – Salopek

IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI I ŠTOVANJE

BOGORODICE	409
Ivan Kukuljević u Hrvatskom javnom životu	409
Kukuljevićeve teme vezane uz crkvenu povijest i sisački kraj.....	412
Marijanski ideal unutar Kukuljevićeve svjetovne poezije	414
Kukuljević kao zapisivač marijanskih narodnih pjesama.....	416
Kukuljevićev raritetni marijanski apokrif	420
Važnija literatura.....	429
Izvori.....	429
Ostala literatura.....	430
Abstract.....	431

DODATAK

*Franjo Emanuel Hoško KNJIGA ČUDESA BLAŽENE DJEVICE MARIJE IVANIĆKE.....	435
*Franjo Emanuel Hoško SVETIŠTE I PROŠTENIŠTE GOSPE IVANIĆKE	439

Predgovor

Hrvatski mariološki institut Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu objavljuje još jedan u nizu svojih znanstvenih zbornika: radove s mariološko-marijanskog simpozija *Štovanje Bogorodice na području Sisačke biskupije*, održanog od 4. do 6. prosinca 2015. godine u Sisku povodom šeste obljetnice ponovne uspostave Sisačke biskupije. Na simpoziju su sudjelovali stručnjaci iz različitih znanstvenih područja pa je marijanska i mariološka tematika na području Sisačke biskupije obrađena u multidisciplinarnoj perspektivi: duhovno-teološkoj, povijesnoj, arheološkoj, etnološkoj, povijesno-umjetničkoj, glazbenoj i književnoj. Time je na vidjelo izašla vrlo bogata marijanska baština, koja nije bila samo »vjerski dodatak« uobičajenome životu puka s područja Sisačke biskupije, nego su njegova povijest, kultura, tradicija, svakodnevni i duhovni život bili prožeti odanošću Mariji te molitvom za njezin zagovor, pomoć i zaštitu.

Radove smo, sukladno tematici koju obrađuju, grupirali u tri šire shvaćena područja te tako unutar prisutne multidisciplinarnosti dobili težišta na kojima su marijanske teme proučavane: 1. povijesni tragovi; 2. štovanje i pobožnost prema Majci Božjoj; 3. umjetnička ostvarenja nastala marijanskim nadahnućem. Radovima s izlaganja na simpoziju dodali smo još tri rada (u Sadržaju označeni zvjezdicom), koji upotpunjuju predodžbu štovanja Blažene Djevice Marije na području Sisačke biskupije.

Povijesni tragovi štovanja Majke Božje na području Sisačke biskupije obuhvaćaju nekoliko istraživanja. Proučavani su Bogorodičini tragovi u mitskoj topografiji Sisačke biskupije, koji su pri pokrštanju mogli biti utkani u pučke predodžbe o BDM (V. Belaj – J. Belaj). Predstavljene su crkve posvećene BDM na području Sisačke biskupije prema popisu župa iz 1334. godine (M. Mirković Belaj – V. Belaj). Obradena su pitanja gradnje romaničke crkve *Ecclesia Beatae Virginis de Gorra* (11./12. stoljeće) i njezine pripadnosti određenoj crkvenoj pokrajini u kontekstu trajanja Siscijanske biskupije (S. Jurić). Analiziran je jedinstven nalaz na području Hrvatske – prstenasti broš pronađen u arheološkim istraživanjima templarske crkve Uznesenja BDM u Gori (J. Belaj). Predstavljena je cistercitska Opatija Topusko u vidu hrvatske inkorporiranosti u zapadno srednjovjekovno

kršćanstvo te u kontekstu uključenosti same Opatije u feudalni sustav srednjovjekovne Hrvatske (D. Patafta). Ispituje se sadržaj i slikarsko porijeklo uništene slike Blažene Djevice Marije koja se nalazila u župnoj crkvi u Gori, a za koju nije poznato gdje se nalazi, čak ni postoji li još uvijek (M. Mirković Belaj – V. Belaj).

Glede samog štovanja BDM na području Sisačke biskupije također su razrađeni različiti vidovi. Predstavljena su dva nedavno proglašena marijanska biskupijska svetišta i njihovo značenje: crkva *Uznesenja BDM* u Kloštar-Ivaniću – svetište *Majka Milosrđa* te crkva *Uznesenja BDM* u Gori – svetište *Majka naših stradanja* (V. Košić). Istražen je nemali broj župnih crkava posvećenih BDM na području Sisačke biskupije, kao i sadržajni vidovi štovanja Marije prema odgovarajućim marijanskim blagdanima (P. Lubina). Opisani su oblici marijanske institucionalizirane i osobne pobožnosti te folklorna baština na području Sisačke biskupije (M. Svirac). Na području sisačke Posavine analizirana je marijanska pobožnost s posebnim osvrtom na zavjete (K. Mrgić). Posebno kroz vid hodočašća predstavljene su dimenzije pobožnosti prema BDM koje njeguje puk s područja Moslavine (S. Moslavac).

I na području Sisačke biskupije nastala su mnoga umjetnička ostvarenja nadahnutu pobožnošću i molitvom Majci Božjoj, a neka od njih bila su predmet dubljih istraživanja za simpozij. Obradene su minijature s marijanskom tematikom iz misala koji je naručio pomoćni zagrebački biskup Juraj iz Steničnjaka (Juraj od Topuskog), a koji se čuva u Riznici zagrebačke katedrale (M. Pelc). Iluzionirana oltarna pala *Majka Božja od Sedam žalosti* iz kapelice u Staroj Drenčini interpretirana je iz ikonografske i biblijsko-teološke perspektive (V. N. Kovač – D. Tepert). Slika *Bogorodica Zaštitnica*, koja se nalazi u Dijecezanskom muzeju u Sisku, ikonografski je analizirana te povezana s komparativnim primjerima i mogućim likovnim uzorima (P. Batelja). S novim spoznajama protumačene su slike iz župne crkve *Majke Božje Snježne* u Kutini i župne crkve *Uznesenja BDM* u Kloštar-Ivaniću (M. Repanić-Braun). Analizirana su dva kiparska prikaza Bogorodice s Djetetom na polumjesecu, koji se nalaze u sisačkom *Velikom Kaptolu* i u župnoj crkvi *Pohodaenja BDM* u Starom Farkašiću (V. Zajec). Proučen je lik svećenika i skladatelja Matije Ivšića s posebnim naglaskom na njegovim marijanskim skladbama, koje čine četvrtinu njegova opusa (K. Koprek – T. Prša). Proučena je i marijanska pobožnost Ivana Kukuljevića Sakcinskog, sadržana poglavito u njegovim djelima *Pjesme Ivana*

Kukuljevića Sakcinskog s dodatkom narodnih pjesamah puka hrvatskoga i Szenja Blasene Divoice Marie (H. Mihanović-Salopek).

Na poseban način zahvaljujemo sisačkom biskupu mons. dr. sc. Vladi Košiću, koji je sa svojim timom organizirao simpozij u Sisku te u svojoj biskupiji ugostio izlagače i sudionike simpozija. Od srca zahvaljujemo svim izlagačima koji su nakon simpozija još uložili velik trud u izradu svojih radova za ovaj Zbornik. Iskreno hvala recenzentima pojedinačnih članaka i recenzentima Zbornika u cjelini, zatim Spomenki Jurić i fra Darku Tepertu na korisnim savjetima, kao i Sanji Plevko na zauzetom čitanju. Konačno, hvala izdavačima – Katoličkom bogoslovnom fakultetu i Kršćanskoj sadašnjosti – koji su prihvatili objaviti ovaj Zbornik. Njime svim zainteresiranima na znanstvenoj, duhovnoj i kulturnoj razini, kao i široj javnosti našega naroda, predstavljamo bogatu marijansku baštinu Sisačke biskupije, koja do danas živi u puku toga područja i nadahnjuje ga.

s. Valerija Nedjeljka Kovač